No. 5. 15 NOVEMBER 1909.

HOLLANDSCH ZUID AFRIKA

MAANDSCHRIFT VOOR DE LEDEN DER NEDERLANDSCH-ZUID-AFRIKAANSCHE VEREENIGING EN ANDERE BELANGHEBBENDEN

Wij willen niet weder de fout begaan, die onze vaderen een eeuw geleden begaan hebben, door alle verbindingen met onze stamverwanten op geestelijk en stoffelijk gebied te laten varen.

GOUVERNEUR VAN RIEBEEK

Het is ons niet minder om Nederland zelf te doen dan om Zuid-Afrika.

JAN HENDRIK HOFMEYR.

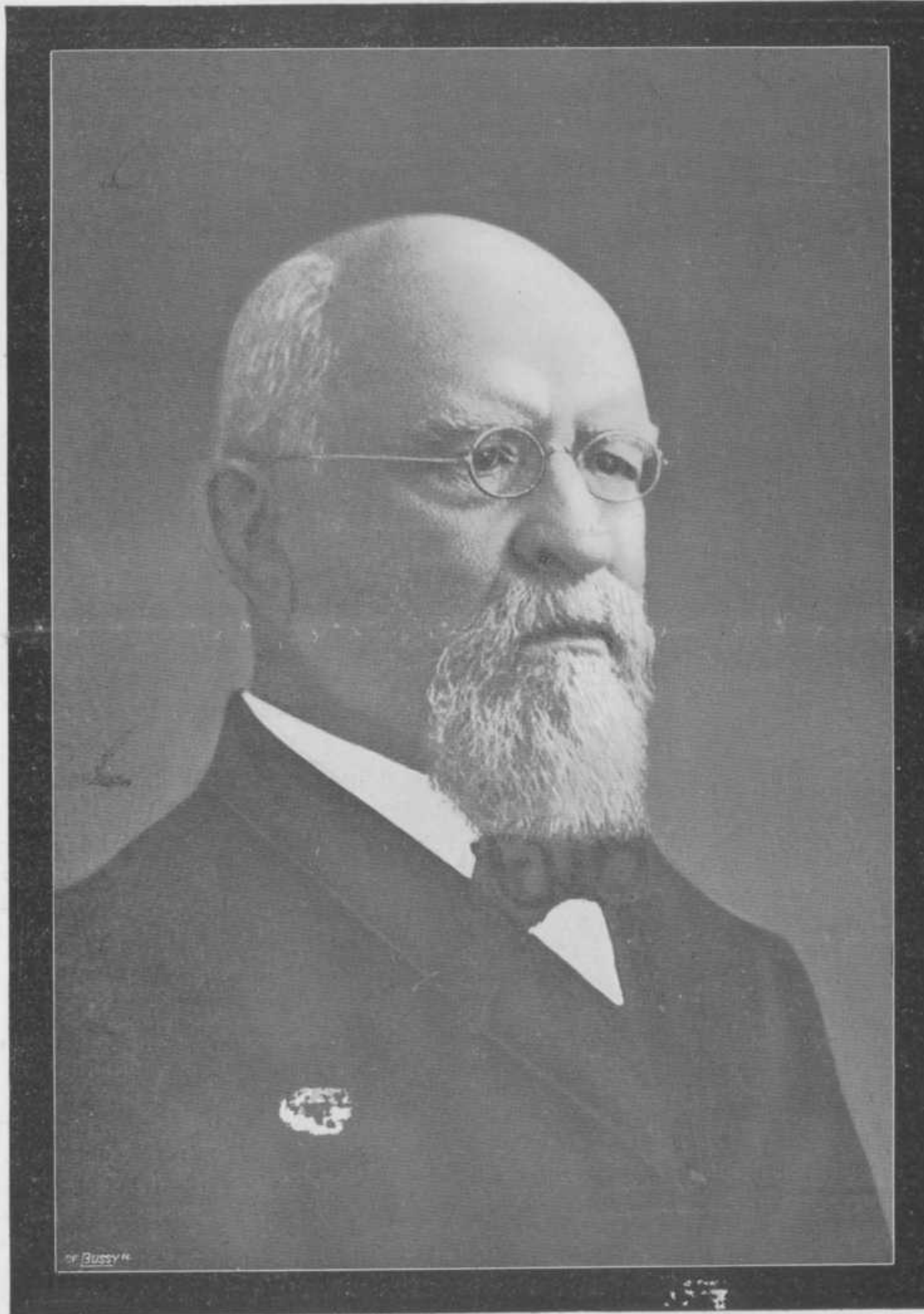
Het Kaapsche geslacht der Hofmeyrs heeft onder Engelsche vlag gebloeid. De twee broeders, die in het midden der 18de eeuw emigreerden uit het Noord-Westen van Duitschland — toèn, nog sterker dan thans, met de Nederlandsche gewesten één taal-gebied uitmakend, — hebben niet anders dan den ondergang der trotsche Oost-Indische Compagnie gekend, niet dan tijden van verwarring, van maatschappelijken en commerciëelen stilstand aan de Kaap. Voor hen was de Engelsche vlag het symbool van weldadige rust en terugkeerende welvaart. Het is dus niet te verwonderen, dat het Hofmeyr-geslacht, welks grootste vertegenwoordiger in de afgeloopen maand is overleden, niet kende de het leven beïnvloedende tradities van andere en oudere Afrikaner families, als de Krugers, Pretoriussen, Retiefs, Bezuidenhouts, Potgieters enz., die in den strijd met barbaren en met het Engelsche gezag werden opgevoed tot de pioniers van een onafhankelijk Zuid-Afrikaansch volk. Het Hofmeyr-geslacht is steeds gebleven een *Kaapsch* geslacht, dat eerst in veel latere jaren enkele zijner loten uitzond naar het Noorden, toen feitelijk reeds de wordings-periode van de gemeenebesten benoorden de Oranje-rivier was afgesloten. Het heeft nooit deelgenomen aan de langzame, taaie verovering van het Centrale en Noordelijke gedeelte der huidige Kaap-kolonie; geen der eenvoudige figuren, die de woestenijen benoorden de Groot-rivier inlijfden bij de beschaafde wereld, droeg den naam van dit geslacht, dat onder de oude eiken van Stellenbosch en De Paarl leefde in een kring van kleine belangen, zonder aanraking, dus ook zonder strijd met de buitenwereld, en eerst door hun in 't Noorden en Oosten, in Natal, Vrijstaat en Transvaal worstelende bloedverwanten, door hun strijden en lijden, langzamerhand opgevoed tot het bewustzijn, dat ook zij, de mannen van het Kaapsche Schier-eiland en aangrenzende districten, deel uitmaakten van het ras, dat, trots barbaren-geweld en Westminster-diplomatie, zich een eigen, vrij volksbestaan wilde veroveren. Geen Hofmeyr is ooit het slachtoffer geworden van een giftige Boschjesmans-pijl; geen bende van Hottentots of Grikwa's of Koranna's heeft ooit een lager van trekboeren, waarin zich een Hofmeyr bevond, uitgemoord; nooit had een Hofmeyr zich te verdedigen tegen de wreedheid van een Dingaan of Moselekatse en hunne woeste kaffer-horden. Die zóó leden, in de wildernis, waren, ten aanzien van de Hofmeyrs, verre vrienden, hoogstens menschen, die door huwelijk tot hen in verwantschap getreden waren.

Zoo zien wij, dat de man, wiens plotselinge dood de vorige maand aanleiding gaf tot menigerlei beoordeeling, dat Jan Hendrik Hofmeyr, van geboorte een Afrikaner, door afkomst te rekenen tot den Dietschen stam, in zijn daden steeds bleek te zijn, vóór alles, Kapenaar, die zeker veel gevoelde voor het leven en lijden der stamverwanten in het Noorden, doch zooals een verre vriend, een verre bloedverwant daarvoor voelt: niet intens, doch speculatief. Niet zóó, dat hij zich met hen zou vereenzelvigen trots alles; maar als een, die, tegenover hun vijanden, wel gaarne hun voorspraak wil wezen, doch alleen zoolang zij, naar zijn meening, het recht aan hun zijde hebben.

Op deze wijze moeten wij ons wel Hofmeyr en zijn verhouding tot de rest van Zuid-Afrika voorstellen, en als hij niet steeds dàt heeft gedaan, wat een vriend van de Afrikaner-natie gaarne ziet doen door een staatsman met Hollandsch-Afrikaanschen naam, dan is hiervoor de éene verklaring: Jan Hendrik Hofmeyr was, vóór hij Afrikaner kon zijn, eerst Kapenaar. Waar de algemeen Afrikaansche belangen en die van de Kaapsche boeren

elkaar dekten, kon hij onbeschroomd, en steeds met talent en diplomatiek beleid, de algemeen Afrikaansche belangen verdedigen. Waar zulke eenheid van belangen afwezig was, kon hij onverschillig zijn. Waar de Transvaalsche en de Vrijstaatsche belangen in strijd geraakten met die van Stellenbosch en De Paarl, zou hij, in het uiterste geval, de nationale belangen (in ruimeren zin) opofferen aan de belangen van zijn districten.

Als „Onze Jan", — die „de Onze" was voor de Kaap-kolonie, zooals President Kruger „Oom Paul" was voor geheel Zuid-Afrika, — ook een rol heeft gespeeld in de algemeene geschiedenis van Zuid-Afrika behalve als partij-organisator en parlementair leider der Afrikaners in de Kaapkolonie, is dit dan gebeurd meer in weerwil, dan als gevolg van zijn innerlijke bedoelingen. Door zijne geestelijke gaven, zijn verstandelijk overwicht, zijn diplomatieke talenten, door zijn persoonlijke qualiteiten geworden tot een der factoren, die het politiek leven van de Kaap-kolonie controleerden, werd hij door den loop der gebeurtenissen, die de Kaapkolonie op den voorgrond deden komen als deel van Zuid-Afrika, en de Hollandsch-sprekende bevolking van de Kaap-kolonie als deel van het Afrikanerras — waarvan het zwaartepunt echter, in beide gevallen, gelegen was te Pretoria en te Bloemfontein — betrokken in den maalstroom van feiten, in het complex van toestanden, die de ontwikkeling van Zuid-Afrika als geheel beheerschten. In het eerste geval trad hij actief op, als scheppende macht, uit overtuiging, omdat hij zóó en niet anders wilde; in het tweede geval alleen, omdat hij zóó *moest*, niet anders kòn. De gebeurtenissen in Transvaal hebben vaker zijn handen geforceerd, dan dat hij de gebeurtenissen daar in een bepaalde, door hem gewilde richting heeft gestuurd.

Zoo komt zijn leven zoowel zijn vrienden als zijn vijanden tweeslachtig voor. De Brit erkent in hem den man, die in gevaarlijke tijden er voor gezorgd heeft, dat de Kaap-kolonie trouw bleef aan de Britsche vlag, hoe hoog de zee der volks-verontwaardiging in de Ou'-kolonie ook mocht staan. Maar tevens kan hij niet vergeten, dat Hofmeyr de formeerder en leider was van den Afrikaander Bond, die de Hollandsch-sprekende bevolking van de Kaap-kolonie heeft gemaakt tot de sterkste parlementaire macht in Kaapland, zonder welker steun noch Cecil Rhodes, noch Sir Gordon Sprigg, noch Merriman konden of kunnen regeeren. De Afrikaner, die niet Kaapsch, of Transvaalsch, of Vrijstaatsch denkt, doch Zuid-Afrikaansch, roemt in hem de parlementaire en partij-politieke bekwaamheid, die een slapende massa van Afrikaners politiek-levend, nationaal-voelend heeft gemaakt; die voor de taal van Zuid-Afrika vele en belangrijke rechten heeft veroverd [1]); die den weg heeft geopend voor zoovele andere, nu levende, intellectueele leiders en voorgangers van het Kaapsche Afrikanerdom.

Doch hij betreurt ook Hofmeyr's houding in den tijd, toen b.v. Pres. Kruger en vele Kaapsche Afrikaners het huidige Rhodesia wenschten te bewaren als erfdeel voor het Afrikaner ras, en niet als wingewest voor Cecil Rhodes' gecharterde maatschappij — toen Hofmeyr, uit hoofde van parlementaire belangen, Rhodes meer ter wille was dan Kruger. Hij betreurt Hofmeyr's meer dan passieve houding tijdens den Oorlog, en ook zijn te passieve houding vóór den Oorlog, toen pressie, door hem uitgeoefend op de Imperialisten ten gunste van matiging, wellicht betere resultaten voor den vrede zou hebben bereikt, dan de pressie, die hij aanwendde bij de Republikeinsche Regeeringen.

Hofmeyr was een talentvol diplomaat, die de fouten en zwakheden van zijn tegenstanders en het succes van zijn vrienden, wist te benutten ten voordeele van de partij, die hij leidde.

Maar Hofmeyr was vóór alles Kapenaar, die heeft leiding gegeven, of toegelaten dat anderen leidden, om de Hollandsche Afrikaners te maken tot den sterksten factor in de Kaapsche politiek en om aan het Kaapsche schier-eiland de hegemonie te bezorgen in Zuid-Afrika.

Daarin ligt zijn grootheid en zijn zwakte.

Doch niemand zal ooit durven beweren, dat hij zijn weg in de politiek heeft gekozen tegen beter weten in. Hij heeft steeds gehandeld en gewerkt, zooals hij meende, dat goed en noodig was voor zijn vaderland — het Kaapsche schier-eiland eerst, dan Zuid-Afrika. Hij deed het zonder vertoon, zonder jacht op eereteekenen en onderscheidingen.

[1]) De beteekenis van den heer Hofmeyr in den taalstrijd van Hollandsch-sprekend Zuid-Afrika zal in een volgend nummer uitvoeriger worden geschetst.

Nederlanders en Oud-Nederlanders, die hun merk op de Zuid-Afrikaansche maatschappij hebben achter gelaten.

III. Mr. H. A. L. HAMELBERG.

Mr. H. A. L. Hamelberg (in zijn consulairen tijd).

Het is niet zoo vreemd, dat onder de Nederlanders en Oud-Nederlanders, die een bizonderen en blijvenden invloed hebben uitgeoefend op de geschiedenis van de vroegere Zuid-Afrikaansche Republieken, het aantal juristen zoo betrekkelijk groot is. Waar een eenvoudige samenleving van boeren, zooals de bevolking van het gebied benoorden de Oranje-rivier vóór de tachtiger jaren der vorige eeuw geweest is, geroepen wordt tot het vestigen van een burgerlijke rechtsorde, heeft te werken aan den opbouw van een rechtsstaat, die de verhoudingen tusschen de burgers onderling en tusschen hun gemeenschap en de buitenwereld moet regelen, kan het niet anders, of op een zeker tijdstip in het maatschappelijk leven valt door de mannen der wet een groote taak te vervullen. Dan is de tijd aangebroken, dat naast sterke en typische vertegenwoordigers van de bevolking zelf, zooals de Republieken vóór de tachtiger jaren der negentiende eeuw er zoo velen voortbrachten (wij herinneren aan figuren als de Vrijstaatsche staatspresidenten J N. Boshoff, J. P. Hoffman, aan A. W. J. en M. W. Pretorius, J. S. P. Kruger, enz.) anderen opstaan, mannen van wetenschap en studie, om mede de leiding te nemen, zooals Dr. Th. Fr. Burgers, Kruger's voorganger in het presidentsambt in Transvaal, J. H. Brand, F. W. Reitz, M. T. Steyn, Mr. Hamelberg, Dr. Jorissen, Dr. Coster, enz. om geen meerdere namen te noemen, — mannen die, wanneer Afrikaner van geboorte, bijna allen hun wetenschappelijke opleiding in Nederland hebben genoten, of indien Nederlanders, om hun kunde, hun karakter, hun krachtige persoonlijkheid tot een hoog ambt werden geroepen.

In den ouden Vrijstaat, die, als staat, ook al om de weinige aantrekkingskracht, welke door dit land op vreemdelingen werd uitgeoefend, een meer geleidelijke, gemakkelijker ontwikkeling heeft doorgemaakt, en door de nauwere betrekkingen, die steeds bleven bestaan met Kaapland, eerder door geboren Afrikaners in de behoefte aan wetenschappelijk gevormde leiders kon voorzien, hebben de Nederlanders nooit die in het oog springende rol kunnen vervullen als hun in de jongere, meer van de Kaapkolonie afgesloten, moeilijker op-te-lossen vraagstukken opleverende Transvaal is te beurt gevallen. De weinige bekende vertegenwoordigers van onzen landaard in den ouden Vrijstaat hebben minder de algemeene aandacht getrokken, minder gerucht makend, kalmer, rustiger kunnen arbeiden. Dit neemt niet weg, dat een man als Mr. Hamelberg een zeer beteekenisvollen invloed heeft uitgeoefend op de lotgevallen en de ontwikkeling van den Vrijstaat. In 1889 schreef de toenmalige Staats-president F. W. Reitz aan den heer Hamelberg, dat het „grootendeels Uw verstandigen raad en Uwe volharding en getrouwheid te danken is, dat de Oranje-Vrijstaat heden nog dien naam verdient". Hij noemde Hamelberg „een vader van den Vrijstaat". Pres. Steyn liet, in 1896, Hamelberg's overlijden van staatswege bekend maken „met het diepste leedwezen; de diensten, door den overledene aan dit land bewezen, waren zoowel langdurig als kostbaar". De heer Jacob de Villiers, vóór en gedurende den Oorlog des Vrijstaats Staatsprocureur, thans Minister van Justitie en Mijnwezen in Transvaal, erkende, door studie in 's lands archieven „Hamelberg's ontzaglijke verdiensten voor dit land te hebben leeren kennen". Zoo hoog en zoo veelvuldig getuigenis spreekt voldoende voor het vele en groote werk, dat door dezen Nederlander in den Vrijstaat is gewrocht, gedurende een zeer langdurig tijdperk van geleidelijke, evenwel niet altijd van schokken vrije ontwikkeling van den Staat, welke, niet het minst door zijn invloed, later beroemd werd als een model-republiek.

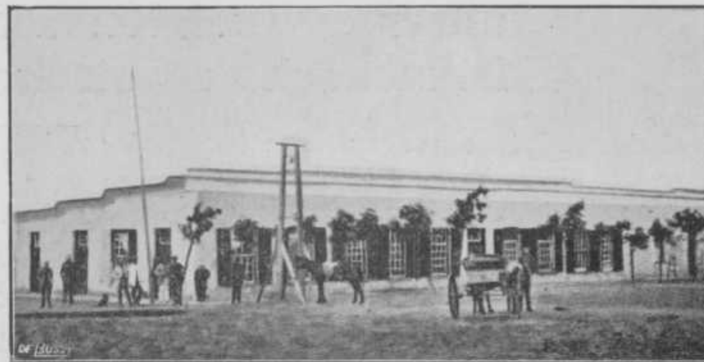
Mr. H. A. L. Hamelberg werd op 2 Mei 1826 te Zalt-Bommel geboren. In 1853 promoveerde hij te Leiden in de rechten, en vertrok reeds in 1855, per zeilschip Amboina, naar Zuid-Afrika, daarheen gelokt door een mededeeling van een vriend, den heer Groenen-

Presidents-huis te Bloemfontein in de vijftiger jaren.

Mr. H. A. L. Hamelberg's woning te Bloemfontein in de vijftiger jaren.

Gouvernements-gebouw te Bloemfontein in de vijftiger jaren.

daal, die zich in den Vrijstaat als onderwijzer had gevestigd, dat het Vrijstaatsche gemeenebest nog geen enkelen gegradueerden rechtsgeleerde bezat. Den 8sten Aug. 1856 kwam hij te Bloemfontein aan, werd dadelijk als advocaat en procureur toegelaten en trad al heel spoedig op als secretaris van den Volksraad. Sedert dien is hij, in allerlei ambten en betrekkingen: als Volksraadslid, wnd. Staats-president, lid van den Uitvoerenden Raad, Staatsprocureur, enz., gemengd geweest in de staatkundige geschiedenis van den Vrijstaat. Menigmaal is hij ook door de T[illegible] Regeering aangezocht geworden om zijn dienste[illegible] de Z. A. Republiek te geven. Zoo bood Pres. Kruger hem in 1884 den post van Staatsprocureur aan. Doch Hamelberg, toen consulair vertegenwoordiger — sedert 1871 — van den Vrijstaat in Nederland, achtte een jonger man dan hij meer geschikt voor den gevaarlijken en zoo groote energie en werkkracht eischenden post. Pres. Kruger verzekerde zich toen van de diensten van Dr. Leyds. Op 28 Sept. 1896 is de heer Hamelberg overleden.

Wij mogen dit korte, droge overzicht van Hamelberg's politieke loopbaan [1]) niet besluiten zonder de mededeeling, dat hij de dichter is van het nù nog populaire en veel gezongen Vrijstaatsche volkslied, en dat hij o. m. verantwoordelijk was voor het uitzenden van Dr. J. Brill, die rector werd van het bekende *Grey-College* te Bloemfontein en als zoodanig beteekenisvollen invloed heeft uitgeoefend op de vorming van menig Afrikaner, die thans in het nieuwe Zuid-Afrika, in zoo menig opzicht van het Zuid Afrika van voorheen verschillend, met eere een verantwoordelijke positie inneemt.

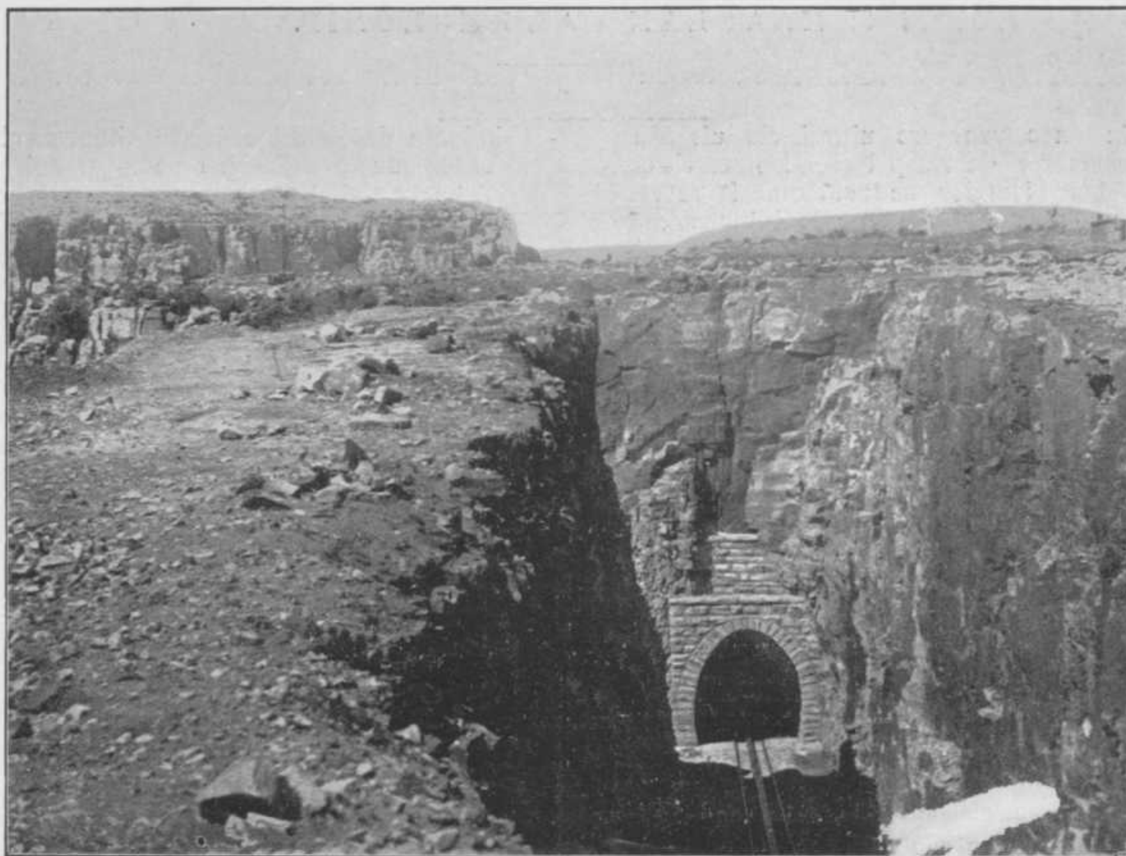
[1]) Uit Hamelberg's nagelaten papieren heeft Dr. Hendrik P. N. Muller een hoogst belangwekkend historisch werk samengesteld (in 1907 te Leiden verschenen): *Oude Tijden in den Vrijstaat*, dat wij ieder, die belang stelt in de geschiedenis van den Vrijstaat vóór den Oorlog, en in het aandeel, dat Hamelberg daarbij had, ernstig ter lezing aanbevelen.

Gouvernements-gebouw te Bloemfontein vóór de verbouwing na den vrede; het vorige jaar grootendeels afgebrand.

De beroemde tunnel met tandrad-spoor, door de ingenieurs van de Ned. Z. A. Spoorweg-maatschappij gebouwd op de lijn van Pretoria naar Delagoa-baai, tusschen Waterval-Boven en Waterval-Onder.

DIE „HOME” KEREL.

Ik is 'n „Home”-jonkman [1]), 'n o'erseese pronkman,
beskouw mij van agter terdeê —
in mijn baatje 'n slip wat met elke tree wip:
d'is die drag bij „Home” o'er die see!

En merk dan ook goed op: dat geplak op mij kop
is 'n pet van bonte geruit,
en stijf om mij rooinek, sonder vouw of plooi-vlek,
'n boordje, waarin jij kan duik.

En dat elke broeks-pijp, met 'n vouw ingestrijk,
sowat drie duim opgerol is,
en aan mij arm gehang, met die krul van 'n slang,
'n pronk-stok, daarmeê karjol [2]) ik.

En—jij kan hom nie mis, want ik knijp hom gewis—
'n bril, 'n wees-bril [3]) op mij oog;
hij wil heel-dag uit spring, die lamlendige ding,
maar vas knijp ik hom in mij oog.

D'is mij nasie hul stijl, en ik kan maar nie peil [4]),
hoe uitlanders nie daarnaar streef,
want skoner voorbeelde, in „side” [5]) en in weelde,
is daar nie op aarde wat leef.

Als 'n man mij moet vrâ, wat van Suid-afrika?
sou ik sê, om nie te lieg nie:
d'is mij tog só'n „bore” [6]), hier-die land van die „Boah” [6]),
want hij is wragtie [7]) g'n „class” nie.

Daar is g'n plek op aard, waar 'n man so ontaard
als Kaapland tot Transvaal daarbô [8]),
en dus is dit mij plan, als piek-fijn jintelman [9]),
om t'rug te trek naar mij „Home” toe.

(*Volkstem*). *F. B.*

VERKLARINGEN. 1) Jongeling uit Engeland. 2) Dandineeren. 3) Oog-glas. 4) Begrijpen. 5) Putting on side = den heer uithangen. 6) Woordspeling: bore = verveling; boah = geaffecteerd verengelschte uitspraak van het woord Boer. 7) Werkelijk (waarachtig). 8) Daar boven = in het Noorden. 9) Eigenlijk: gentleman = heer.

KAAPLAND ALS KOLONIE.

Wij hebben in onze vroegere uittreksels uit Van Riebeek's *Daghverhaal* de Kaap leeren kennen als een nederzetting, in het bizonder bedoeld om als ververschings-station te dienen voor de „om de Zuid" varende schepen der Hollandsche Oost-Indische Compagnie. Reeds dadelijk na de occupatie van het strand om Tafelbaai scheen het mogelijk, dat de vestiging ook kon worden een „factory", een stapelplaats voor den handel met de inboorlingen, die vee zouden leveren in ruil voor allerlei snuisterijen. Doch spoedig, toen die handel heel weinig resultaten bleek op-te-leveren, wist Van Riebeek zijn superieuren te bewegen, van de nederzetting een landbouw-kolonie te maken. Zij keurden dit voornemen, in beginsel, goed bij besluit van 6 Oct. 1654. Maar Van Riebeek, ofschoon man van de daad, was veel te voorzichtig, om reeds dadelijk een begin te maken met de proefneming. Eerst moest er een schema van nederzetting zijn, en dit schema moest door de heeren in Holland zijn goedgekeurd. Hij deelt het mee in een brief (van 1655)[1]) waarin hij als basis aanneemt, dat de toekomstige kolonisten door eerlijken arbeid niet alleen in hun bestaan moeten kunnen voorzien, maar ook wat overhouden. Hoe zouden zich anders Nederlanders tot het nog weinig aanlokkelijk verblijf in het vreemde land aangetrokken kunnen gevoelen? Derhalve behoorde de Compagnie in hun onderhoud te voorzien, tot tijd en wijle zij van hun eigen producten konden bestaan. Overigens kon er geen sprake zijn van vrijen handel, want de afzetmarkt was beperkt en de kolonisten zouden elkaar al heel spoedig „dood" concurreeren. Daarom moest er een producten- *régie* zijn. De Compagnie zou al hun stapel- producten tegen vastgestelde prijzen moeten afkoopen. Om hun de productie te vergemakkelijken, zouden zij eenige jaren vrijgesteld moeten worden van belasting, en de Compagnie zou voor hen, op redelijke voorwaarden, arbeidskrachten, d. i slaven, moeten invoeren, b.v. uit Madagascar of uit Indië. Verder zouden zij voor eigen rekening zich kunnen bezig houden, tot bijverdienste, met varkens- en hoenderteelt, het stoken van sterken drank, het winnen van honing, was, muscus, enz.

Daar-tegen-over behoorden zij zich te verbinden om zelf 10, en hun kinderen 20 jaar in de kolonie te blijven, opdat de ouders niet, „als ze eenmaal hun zakken gespekt hadden", weer te spoedig repatrieerden, en de kinderen de Kaap leerden beschouwen als hun vaderland. Verder zouden zij zich moeten organiseeren als militie, om de vestiging tegen overvallen te verdedigen.

Op 5 en later op 24 Juli 1655 schreef Van Riebeek, dat, op de geschetste voorwaarden, eenige beambten van de Compagnie zich als vrije kolonisten wilden vestigen. Doch, voegde hij aan deze mededeeling toe, gaarne zou hij boeren uit Nederland willen zien immigreeren, maar liefst geen Indische creolen, die van werken geen verstand hebben.

Op 21 Febr. 1657 werden de eerste negen sollicitanten uit hun dienst ontslagen en als vrije kolonisten aangenomen. Van Riebeek verdeelde hen in twee kolonies: de eerste, bestaande (volgens het *Daghverhaal*) uit Harmen Remajenne, Jan de Wacht, Jan van Passel, Warnar Corneliszn. en Roelof Jansz, vormend „Harmen's kolonie", aan welke het *Groenevelt* ter bebouwing werd toegewezen. De tweede, „Steven's kolonie", werd gevestigd op den *Hollantse-Thuyn* en bestond uit de mannen Steven Jansz., Hendrick Elbrechtsz., Otto Jansz., en Jacob Cornelisz. Beide kolonies waren gelegen aan de *Liesbeeck*, een zijtakje van de *Zout-rivier*. Ieder kolonist ontving een stuk grond van 160 bij 200 roeden.

Het oudste Nederlandsche grafschrift in Zuid-Afrika.

Enkele van bovenstaande bepalingen werden later gewijzigd. De duur van het contract voor de kolonisten werd o.m. van 10 op 12, later op 15 jaren verlengd.

Deze kolonisten waren het bescheiden begin van de Kaapsche volkplanting en van de huidige Unie van Zuid-Afrika. De genoemde namen zijn echter op Afrikaanschen grond verdwenen. De oorspronkelijke vestigers waren voor een goed deel ongeschikt voor de taak, die hen wachtte. Zij werden allengs vervangen door anderen, met namen, die in Zuid-Afrika bekender klank hebben. Zooals Dr. E. C. Godée-Molsbergen zeide in een lezing: *Een Stichter tegen Wil en Dank*, voor Afrikaners gehouden en in het Oct.-nummer van het Kaapsche tijdschrift *De Unie* als artikel gepubliceerd:

„Laat mij namen noemen van Van Riebeek's tijdgenooten aan de Kaap, velen uwer zullen hun voorvaders hooren vermelden, velen uwer hebben hen als voorvaderen in de vrouwelike lijn: Appel, Botma, Claessen, Cloete, Louw, Van der Merwe, Mostert, Ras, Visagie, Van der Westhuysen. Die allen zijn geleid en voorgegaan door Johan van Riebeek. En die is „goed" voorgegaan!"

[1]) Te vinden in door den vroegeren Kaapschen archivaris, H. C. V. Leibbrandt, uitgegeven correspondentie tusschen de Kaapsche gezaghebbers en de Directeuren der Compagnie.

MIJ GEBOORTE.

Die eerste ontmoeting wat ik in die ou [1]) wereld had, was met 'n Ou-mens [1]) en 'n badskottel [2]). Ik is blij dat ik mij die twee feite kan herinner, want geen Afrikaner kan aanspraak maak op 'n respektabele „geboorte" sonder die bowe vermelde elemente.

Wat betref die „Ou-mens", sij was nog van die egte stempel, waarvan ons lees in Exodus I : 17 : — „Doch de vroedvrouwen vreesden God, en deden niet, gelijk als de Koning van Egypte tot haar gesproken had, maar zij behielden de knechtjes in het leven".

Tant [3]) Antjie was 'n „ou-mens" van naam en faam in ons distrik. Sij was van gevoele dat Boerkinders van God kom met haar hulp en goedkeuring. Sij was baia [4]) knap.

Dit het ik eers nie gedenk nie. Ik het gemeen, sij is baia onhandig, toen ik met haar en die badskottel [2]) kennis gemaak het. Want hoewel sij nou van die ou soort was wat die seuns [5]) laat lewe, sou 'n mens [6]) dit nie geseh het als jij haar handelwijse met mij in die badskottel [2]) gadegeslaan het. Maar later het ik dit beter verstaan. Dit is juis 'n bewijs van knapheid als so'n ou-mens net so onverskillig molik [7]) met 'n man se lijf in die badskottel werk, om te wijs hoe ver sij kan gaan, sonder om hom te verongeluk, te versuip of te vermoor. Als ik dit in aanmerking neem, dan moet ik getuig dat Tant Antjie baia [4]) knap was, want ik was toen bepaald oortuig [8]), dat sij 'n wrok teen [9]) mij had, omdat ik nie met die helm, maar net met 'n twaaf-pond stuk lijf gebore is.

President Steyn bij zijn vorig verblijf in Holland, leunend op den arm van Mevr. Steyn, op een bezoek aan Dr. Kiewiet de Jonge, te Dordrecht. Die ,,ou kreupel pêrd'' was toen eerst pas herstellende van zijn zware ziekte en veel zwakker dan bij zijn jongste bezoek, nu eenige weken geleden.

Die behandeling mag tant Antjie nou wel tot eer gestrek het, vir [10]) mij was dit alles behalve gerieflik. Om die naarheid te kroon, was ik die dage nog maar sleg thuis in die eerste beginsels van gimnastiek, soos [26]) vasklou, vastrap [11]) en in balans blij.

Hieruit kan elkeen opmaak hoeveel ons geslag aan die regte Ou-vrouw [1]) verskuldig is. Sij maak van elke Boer kind in die eerste uur van sij lewe 'n held of 'n heldin. Sij leer hulle gevare ken en trotseer. Sij inspireer jou dadelik tot heldedade te water en te land. En gloo [12]) nou maar gerus, dat Boere, wat later lafhartig is, nie op die regte manier gebore is nie.

Eindelik was die waterkuur op 'n end, en ik meen, dat ik toen eers asem geskep [13]) het, want gedurende die operasie in die bad en op die skoot tussen die towels [14]) was mij aandag net op één ding gevestig: Hoe en wanneer ik aan mij einde sou kom. Daar het toen 'n tamelike [15]) diskussie tussen die Ou-mens en mij Pa gevolg oor [16]) mij, maar dit het mij maar min geïnteresseer. Ik was te vaak [17]) en te oorspanne [18]). Ik het weggeduik met die gedagte: Ons sal sien.

So'n Ou-mens se posisie [19]) in 'n huis, waar sij was, was enig. Sij het die skepter met onbeperkte mag ge swaai oor [16]) almaal [20]) en alles. Mij Pa, die ander kinders, die volk [21]), die broodkas en die smeergoedkas [22]), was almaal aan die strenge heerskappij onderwerp. Die wette het sij al dadelik na mij verskijning afgekondig en duidelik gemaak, dat dit so behoor om MIJ-ontwille [23]). Daar ik 'n vreemdeling was en niemand wis, wat hulle van mij te wagte had nie, is die wetgeving tamelik sonder opposisie deurgegaan.

Mij Pa moes goed verstaan, dat die kamer en verder alles wat sij in verband met die kamer nodig had, onder haar direkte bestuur was en dat hij nie beter kon doen, dan sij werk ongestoord doen en hare [24]) aan haar oorlaat.

Die kinders moes so stil as muise wees. Waarom juis as muise, weet ik nie, want muise is waarlik nie die stilste goed wat ik ken nie. En dan het 'n muis juis die manier om alles behalwe stil te wees als hij moet stil wees. 'n Kat is baia [4]) stiller, als daar tenminste nie 'n katte-koor aan die gang is nie.

Of die kinders tant Antjie dan ook letterlik verstaan het, weet ik nie, maar hulle het mij ma en mij gewoonlik wakker geraas, als ons besig was met slaap. Als ons wakker was, het hulle geslaap.

Die volk [21]) het haar niks te lere van hulle nooi [25]) nie. Sij had daar vrede mee. Hulle moet doen soos [26]) sij seh.

Die Ou-mens het vooruit geseh: — haar manier is om 'n kamer so stil molik [7]) te hou. Sij verdra nie 'n gepraat en gelol [27]) bij siek mense nie. Ik het later verstaan, dat sij dit net op ander mense bedoel het. Dit behoor bij haar vak om te praat. En sij het ook gepraat, altijd gepraat, solang als zij nie besig was om te slaap nie. En dan het sij soms nog gepraat.

Sij het ons vertel van haar wonderlike medisijne. Daar's die „rooi trommeltjie" met die flessies, die „bruin trommeltjie" met die poeiers en bossies [28]). Om die regte „vijf-soorte" vir [10]) elke kwaal te miks [29]) was vir [10]) haar sommer kinder-speuletjies.

Van meer betekenis was die poeiers. Daar was poeiers wat sij sommer [30]) hier bij die apteker koop, „maar die beteken nie veel nie". [31]) Dan was daar weer poeiers, wat sij self uit die Kaap laat kom. Daar was 'n paar ander soorte, wat sij self in die Baai [32]) laat koop het [33]); die is baia [4]) skaars en onbekend, daarom order sij dit liewer nie met die pos nie, maar laat 'n goeie vrind dit koop als hij sij wol daar gaan verkoop. Om die poeiers te meng, is nie elkeen se werk nie; 'n mens moet al biekie sout ge-eet het [34]) wat hulle reg meng.

Maar kijk, die poeiers was nog nie te rekene bij die bossies[28]) nie. Daar was bossies van die Ou-Kolonie, bossies van Transvaal, wat op haar swa'er se plaas[36]) groei. Alle soorte bossies en wortels. En dan was daar nog „Onse eie[37]) gewone, eenvoudige bossies", wat tant Antjie self uitgevind het. 'n Mens sal dit nou nie seh nie. (Tussen hakies: die „self uitvind" staan bij tant Antjie gelijk aan die promosie van 'n Dr. in ander land).

Van die ander gewone ou Boere rate[38]) wou sij nie eens praat nie, die was te veel om op te noem, soos[26]) bokmis[39]), katvel, vlierwortel, (wat verskillende uitwerkings het, als jij dit naar een kant of twee kante toe krap), hondebloed, ens.

Met die middels van haar het sij al baia[4]) mense gesond gemaak, wat die dokter niks aan ko doen nie. Sij kon 'n boekvol daarvan skrijwe. Daar is bi, orbeeld Sus Mieta se jongste dogtertjie[40]), wat die infla ie[41]), gehad het, en neef Pieter van Zijl se ou-moe wat die vreeslike maagziekte gehad het. Sij het ele bottel goed[42]) van die dokter gebruik en niks beter geword nie. Tant Antjie het haar net 'n paar poeiertjies gegee en toe was sij weer reg. Dan was daar 'n vrouw wat so te seh op sterwe geleh het; die dokter het geseh: hij kon daar niks aan doen nie. Tant Antjie het haar net 'n biekie „astrak"[43]) van bossies[28]) gegee en sij was sommer[30]) beter net agt dage daarna.

Die dokters het haar baia[4]) maal gevra, hoe krij sij dit reg. Sij het hulle geseh: „Dokter, net met onse eenvoudige ou-huismiddels", maar dat wil hulle nie gloo nie, en „ik wil hulle nie die name van die goed seh nie".

Sij het ons verder vertel van die gebreke en kwale van die meeste bekende mense en ons in geheim vertel, watter rate[38]) vir[10]) die kwale help. Met één woord, in die praatlijn[44]) het tant Antjie haar reputasie als Ou-vrouw opgehou, maar ander mense het sij nie laat praat nie; dit was teun[9]) haar beginsel.

Maar ik dwaal van mij geboorte af. Daar was een beginsel, wat tant Antjie gehandhaaf het: 'n moeder en kind onder haar behandeling moes nie siek word nie. Sij het dan ook gewoel[45]) met „voorbehoedmidd 's" en kastoor[46]), sodat sij letterlik die siektes wat ons s o u krij, onderdeur gespring het[47]). Die ander wat ik wel gekrij het, was „sommer maar"[48]); dis altijd maar so. Hoe dit mag wees, tussen die badskottel, tant Antjie en haar trommels het ik darrem[48]) staande geblij bij mij geboorte.

Eindelik was dit tijd vir[10]) Tant Antjie om te vertrek. Sij het ons 'n hele spul[49]) instruksies gegee oor[16]) alles en nog wat, mij nog eenmaal die water-gimnastiek laat deurloop, en mij nog 'n paar midde.. eur die keel gejaag.

Sij het mij pa dit vooral op die hart gedruk om, als daar iets verkeerds kom, haar tog te laat roep, en niks met die dokters te doen te heh, want hulle weet niks, hulle leer net uit boeke en wat weet boeke? Sij kon al die gevalle van vroe'er voor die soveelste maal weer opnoem in die verband om dit te bewijs.

Wel, eindelik is die Ou-mens weg. En daarmee was „mij geboorte" afgeloop, goed en wel. Ik seh met nadruk „mij geboorte", want dit is van belang. Tant Antjie se klein goed „word gebore", die ander klein goed „kom sommer aan[50]). Van al wat mij in mij jonge dage oorgekom[51]) het, is daar niks waar ik só trots, só tevrede oor is nie, als oor „mij gesertifiseerde geboorte" als Boer-kind.

Lang leve tant Antjie Schut!

DR. O'KULIS.

Uit: *Die Eselskakebeen.*

VERKLARINGEN. [1]) Ou-wereld, ou-mens. Ou ter aanduiding van gemeenzaamheid of toegenegenheid; ou-mens, of ou-vrouw, in de beteekenis van (ongecertificeerde) vroedvrouw en baker. [2]) Badschotel, groote waschkom. [3]) Tante, oudere dame. [4]) Zeer. [5]) Knapen. [6]) 'n Mens = men. [7]) mogelijk. [8]) Overtuigd. [9]) Tegen. [10]) Voor. [11]) Vastklauwen, zich stevig vast houden — vasttrappen. [12]) Geloof. [13]) Adem gehaald. [14]) Handdoeken, (anglicisme). [15]) Vrij uitvoerig. [16]) Over. [17]) Slaperig. [18]) Overspannen. [19]) Plaats. [20]) Allen. [21]) Gekleurde bedienden. [22]) Kast voor kruidenierswaren. [23]) Mijnentwil. [24]) Het hare. [25]) Meesteres. [26]) Zooals. [27]) Onnoodige drukte (in deze beteekenis werd het woord lollen met afleidingen in Holland nog gebruikt in de 18e eeuw — zie Sarah Burgerhardt b.v.). [28]) Kruiden. [29]) Mengen (angl.) [30]) Zoo-maar. [31]) Zijn van geringe waarde. [32]) = Port Elisabeth. [33]) Heeft laten koopen. [34]) Moet al heel wat ondervinding hebben. [36]) De plaats (hoeve) van haar zwager. [37]) Eigen. [38]) mv. van raad = raadgeving, hier in de plaats van huismiddeltjes. [39]) Uitwerpselen van geiten. [40]) Het jongste dochtertje van zuster Mieta; zuster, broer, zwager duiden dikwijls genegenheid en nauwe vriendschap aan. [41]) Longontsteking. [42]) Flesch medicijnen. [43]) Extract. [44]) Wat praten betreft. [45]) Ruim gebruik gemaakt van. [46]) Castor-olie. [47]) Op listige manier ontgaan. [48]) Heel gewone dingen. [48]) Daarom = tòch. [49]) Heel veel. [50]) Komen zoo-maar op de wereld; — meer van vee d van menschen gezegd. [51]) Overkomen.

Leden der Ned. Zuid-Afr. Vereeniging zijn zij, die een jaarlijksche bijdrage betalen van ten minste DRIE gulden. Aanmeldingen bij den Secretaris der plaatselijke afdeelingen of bij den Secretaris van het Hoofdbestuur, Damrak 95, Amsterdam.

Druk van J. H. DE BUSSY, AMSTERDAM.